

Akılcılık (Mantık) ve Türkiye Müslümanlarına Etkisi

Tarık Ebu Abdullah

31 Eki, 2018

<https://ilimvecihat.com>

Allah’a hamd ve Rasûlü Muhammed’e, ehl-i beytine ve ashabına salât ve selam olsun.

Muhakkak ki İslam, aklı ve akıl sahibini övmüş ve yüceltmıştır. Akılsızlığı ve akılsız olanı da kötülemiş ve aşağılamıştır. Vahyi ve yaratılışı tefekkür ve tedebbür etmeye, fehmetmeye, akletmeye ve fıkhetmeye teşvik etmiştir. Aklını kullanmamayı ve kör taklidi yermiştir ve helak olmaya sebep kılmıştır. Bu manalar Kur’an’da çoktur. Sadece birkaç misal vermek için şu ayet-i kerimeleri zikredebiliriz:

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ

“Bu, sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır ki insanlar onun ayetlerini tedebbür etsinler (düşünsünler) ve temiz akıl sahipleri ibret alsınlar.”[1]

أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا

“Onlar hâlâ Kur’an’ı gereği gibi düşünüp anlamaya çalışmazlar mı? Eğer o Allah’tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı mutlaka onda birçok çelişkiler bulurlardı.”[2]

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

“Onlar ayakta, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah’ı zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. Ve ‘Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, Sen yücesin, bizi ateşin azabından koru’ derler.”[3]

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ

“Onlar kendi haklarında hiç düşünmezler mi? Allah göklerde, yerde ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi ancak hak ile ve belirlenmiş bir süre için yaratmıştır. Gerçekten insanların çoğu Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.”[4]

وَإِذَا مَا أَنْزَلْنَا سُورَةً نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

“Bir sûre indirilince de birbirlerine bakarlar ve ‘Sizi bir kimse görüyor mu?’ derler ve sonra sıvışıp giderler. Allah onların kalplerini ters çevirmiştir. Çünkü onlar fıkhetmeyen (anlamayan) bir toplulukturlar.”[5]

Aklın idrak gücü yaratılmış olmakla sınırlı olduğu için Allah (azze ve celle) akla şer’î delile mutlak surette teslim olmayı emretmiştir. Zira aksi takdirde kul haddini aşacak ve sapacaktır. Bunun için Şari’, akli idrak sınırlarının ardına geçmesinden men etmiştir. İmam et-Taberani (rahimehullah) İbn-i Ömer (radiyallahu anhum)’dan Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)’in şöyle buyurduğunu tahrir etmiştir:

تَفَكَّرُوا فِي آلاءِ اللَّهِ ، وَلَا تَتَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ

“Allah’ın nimetlerini tefekkür edin. Ama Allah’ı (Zatını) tefekkür etmeyin.”

Ve İmam Müslim (rahimehullah)’ın Ebu Hureyre (radiyallahu anhu)’dan tahrir ettiği hadiste Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

لَا يَزَالُ النَّاسُ يُتَسَاءَلُونَ حَتَّى يُقَالَ هَذَا خَلَقَ اللَّهُ الْخَلْقَ فَمَنْ خَلَقَ اللَّهُ فَمَنْ وَجَدَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا
فَلْيَقُلْ آمَنْتُ بِاللَّهِ

“İnsanlar birbirlerine sormakta devam edeceklerdir. Hatta ‘Mahlûkatı Allah yarattı. Ya Allah’ı kim yarattı?’ denilecektir. İşte kimde böyle bir şey olursa hemen ‘Ben Allah’a iman ettim’ desin.”

İlk insan Âdem (aleyhisselam)’dan beri Müslüman, bu vasıfta olan akılla daima Allah (celle ve âlâ)’ya kulluk etmiştir. Akli ona daima Rabbini göstermiş, O’nu ispat etmiş ve O’nun buyruklarını ifham etmiş ve gereğince amel etmeye ilzam etmiştir.

Lakin ne zaman ki Müslüman izzeti; masum kaynaklardan gayrisinde kabul etmeye başladı, o zaman aklın hakikatini bozmuştur ve onu inkârcı ecnebi kalıplara köle etmiştir. Bunun neticesi olarak akıl haddini aşır yaratılış gayesine muhalif olmuştur. Kendi helak olduğu gibi sahibini de helak etmiştir.

İslam ümmetinde vaki olmuş olan en büyük ve en zararlı tahrif, akil mefhumunun tahrif edilmesi olmuştur. Bu tahrifle Müslümanların ve tüm insanların tasavvuru esastan bozulmuştur. İnsanlar ve özellikle Müslümanlar körleşmiş ve adeta zararı faydadan ayırt edemeyen başıboş hayvanlar

mesabesine düşmüşlerdir. İlahi ilimle aydın ve aydınlatmak için yaratılmış olan insanın nuru sönmüş ve maddeye muhtaç olan basit ampule tedenni etmiştir.

Bu yazıda bu tahrifi, sebebini ve Müslümanlara etkisini mümkün olduğu kadar izah etmeye çalışacağım. Tevfik ve inayet sadece Allah'tandır.

Bir. Lügatte akıl:

عَقَلَ (akale) fiilinden mastardır. عَقْلَ (akıl) (akıl) hapsetmek, men etmektir. Bunun için Arap, deveyi bağladığı zaman (yani onu hareket etmekten men ettiği, kaçmaktan hapsettiği zaman) عَقَلْتُ الْبَعِيرَ (akaltu el-beîra) der. Bu manada deve sahibi Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem)'e

يَا رَسُولَ اللَّهِ أَعَقَلُهَا وَأَتَوَكَّلُ أَوْ أُطْلِقُهَا وَأَتَوَكَّلُ

“Ey Allah'ın Rasûlü, onu (deveyi) bağlayıp da mı tevekkül edeyim yoksa bağlamadan mı tevekkül edeyim?” deyince Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

اعْقِلْهَا وَتَوَكَّلْ

“Onu bağla ve tevekkül et!”

Bunun için Arap, deveyi bağladığı ipe de عَقَالَ (ikâl) demiştir. Çünkü ip deveyi kaçmaktan hapseder ve hareket etmekten men eder. Bu manada Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًّا مِنَ الْإِبِلِ فِي عَقْلِهَا

“Kur'an'ı asla ihmal etmeyin. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki Kur'an'ın (hafızadan çıkıp) kaçması, bağlı develerin iplerinden boşanıp kaçmalarından daha şiddetlidir.”

Hadiste geçen عَقْلُ (ukul) kelimesi عَقَالَ (ikâl) kelimesinin çoğuludur.

Pekâlâ, o zaman akla niye akıl denilmiştir? Arap lügatında akla akıl denilmesinin sebebi; akıl, insanı kötülenmiş söz ve davranışlardan alıkoyduğu (hapsettiği) içindir ve ona zarar verecek, onu helake götürecektir. Bu şeylerden men ettiği içindir.

Ayrıca fehmetmeye ve anlamaya da Arap, akılı itlak etmiştir. Çünkü insanın bir şeyi anlaması akletmesinden gelmektedir. Zira bir şeyin hakikatini, manasını zapt ettiği zaman onu anlamış olur. Zapt edebilmesi için o manayı zihninde, anlayışında ve fehminde hapsedebilmesi, başka manalarla karışmaktan men edebilmesi lazım gelir. Ancak durum böyle ise o zaman benzer manalardan temyiz edebilir ki ancak o zaman manayı zapt etmiştir. Bunun için bir şeyin doğru tarifi için o tarifi cami' ve mani' olması şart koşulmuştur. Yani yapılan tarif, tarif edilecek olan şeyin tüm efradına şamil olması (camî') ve aynı zamanda dâhil olmayanı da ihrac etmesi (mani') lazımdır. Bu ise ancak tarif edilecek olan şeyi akletmekle mümkündür. Çünkü tarif, bir şeyin hakikatini gayrinden temyiz edebilecek surette tabir eden veya manasını gayrinden temyiz edebilecek surette apaçık delalet eden kelimedir.

Bu manada Ömer (radiyallahu anhu) recm ayetiyle alakalı şöyle demiştir:

إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْحَقِّ، وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ، فَكَانَ مِمَّا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةُ
الرَّجْمِ. قَرَأْنَاهَا، وَوَعَيْنَاهَا، وَعَقَلْنَاهَا

"Muhakkak ki Allah Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i hak ile göndermiştir ve ona Kitabı indirmiştir. Ona indirdikleri arasında recm ayeti de vardı. Onu okuduk, ezberledik ve aklettik (yani onu bildik, anladık ve koruduk)."

Binaenaleyh, lügavi manasıyla akıllı insan, eşyanın hakikatini bilen, bilgisini zapt edebilen, gayrinden temyiz edebilen, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden, faydayı zarardan ayırt edebilen ve doğru, güzel ve faydalı olana ikdam eden, yanlış, çirkin ve zararlı olandan imtina edendir.

Ama eşyanın hakikatini bilmeyen, bildiğini muhafaza edemeyen, doğruyu yanlışla, güzeli çirkinle karıştıran, faydayı zarardan ayırt edemeyen, kendi maslahatını koruyamayan kişiye akıllı değil bilakis akılsız, cahil denilir.

İki. İstılahta akıl:

İstılahta yani ulemanın kullanımında akıl iki mertebeden oluşmaktadır:

Birinci mertebe: İçgüdüsel akıl.

Bu mertebe aklın aslıdır. Diğer bütün mertebeler bu mertebeye bina ederler. İçgüdüsel akıl diğer akıl mertebelerinden ne kadar istifade ederse o kadar zengin olur veya istifade etmezse o kadar fakir olur. Bu akılı Allah (celle ve âlâ) insanın fıtratına yerleştirmiştir. Bu akıl ile insan bilir, anlar, temyiz eder ve

kasteder. Bu aklın varlığı ile söylenen sözü anlar, sorulan soruya cevap verebilir, kastettiğine doğru düz adımlarla yürüyebilir veya gözlerini çevirip bakabilir. İnsanı diğer canlılardan temyiz etmek için kullanılan “insan nâtik hayvandır” tarifinde nâtik’tan kastedilen de bu akıldır. Yani insan aklederek bilgi tahsil eden idare sahibi olan bir diridir. Şeriatta teklif şartlarından olan akıl da bu akıldır. Bu aklın varlığı ile insan şer’an mükellef olur ve yokluğu ile insandan şer’î teklif düşer. Zira bu aklın varlığı ile ilahi hitabı anlamaya muktedir olur.

Bu akla sahip olan insanda zaruri olan ve ondan asla ayrılmayan bazı bilgiler mevcut olur. Bu bilgiler insanların ihtilaf etmedikleri, tartışmadıkları ve araştırmaya ve ispata muhtaç görmedikleri bilgilerdir. Bu bilgiler her insanın fıtratına yerleştirilmiştir. Mesela, ikinin birden fazla olması gibi veya bir şeyin ya var ya da yok olması gibi veya iki zıddın bir arada bulunmasının mümkün olmaması gibi veya bir şahsın aynı anda iki farklı yerde bulunmasının mümkün olmadığı gibi veya varlığın evvelinde varlığın olması gibi.

İkinci mertebe: Müktesep akıl.

Bu akıl, insanın amel ederek, tecrübe ederek, öğrenerek ve bilgi tahsil ederek edindiği, kazandığı akıldır. Bu akıl insanda ibtidai olarak mevcut değildir. Bilakis bu akı kazanmak için insan uğraş göstermesi lazımdır. Uğraşın neticesi olarak edindiği müktesep aklın kazanımları doğrudan içgüdüsel akla döner ve onu güçlendirir ve zenginleştirir.

İmam İbn-i Kayyım (rahimehullah) şöyle der: “Akıl ikidir. Birincisi içgüdüsel, tabii akıldır. Bu, ilmin babası ve onu yetiştirendir. Ve ikincisi müktesep, kazanılmış akıldır. Bu, ilmin oğlu, semeresi ve neticesidir. Bu iki aklın bir kulda birleşmesi Allah’ın fazlıdır. O, fazlını dilediğine verir. Bu durumda olan kişi istikamet üzere olur ve saadet onu her yönden bulur. Ama ikisinden birini kaybedenin hâli hayvanların hâlinden daha beter olur. İkisinden birinde noksan olan kişi için de noksanın hasebinde kusur mevcut olur.”[6]

Üç. Aklın idrak kaynakları:

Yukarıda izahı geçtiği gibi insan aklına sabit, değişmeyen ve zorunlu olan bilgiler yerleştirilmiştir. Bu bilgileri insan tecrübe ve talim yoluyla güçlendirebilir, derinleştirebilir ve genişletebilir. Bu gayenin tahakkuku için akıl iki yoldan istifade edebilir:

Birinci yol: Duyular

İnsan duyu uzuvlarını kullanarak akledebilir. Yani gözle görerek, kulakla

işiterek, burunla koklayarak ve bedenle hissederek bilgi iktisap edebilir. Bu bilginin varlığı duyu uzuvlarının idrak imkânlarıyla sınırlıdır. Yani göz ancak görebildiği eşyayı algılayabilir. Bunun için eşyaya ışık düşmesi gerekir ve eşyanın ışığı kıran cinsten olması gerekir. Ama eşyaya ışık düşmezse veya eşya ışığı kıran cinsten değilse o zaman eşya önünde var olmasına rağmen yine de eşyayı göremez ve dolayısıyla da akledemez. Veya kulak ancak işitebildiğini algılayabilir. Bunun için eşyanın titreşen bir cisim olması gerekir ve eşyanın harekete geçirdiği ses dalgaları kulağa kadar ulaşması gerekir ve eşyanın harekete geçirdiği ses dalgaları insan kulağının algılayabileceği ses frekansında olması gerekir. Bunun için eşya titreşmeyen bir cisim olduğunda veya çıkardığı ses dalgaları insanın kulağına kadar ulaşmıyorsa veya insan kulağının algılayamadığı frekansta ise o zaman eşya yanında veya uzağında var olmasına rağmen yine de işitemez ve dolayısıyla akledemez.

Bu elbette bir kusurdur. İşte burada pozitif bilimin ne kadar kusurlu ve gerici olduğunu anlayabilirsin. Çünkü pozitif bilim (veya bazılarının dediği gibi müsbet ilim ki bu tabir batıl ve masum vahye hakarettir) ilmî kazanımlarını sadece duysal idrak yoluyla sınırlandırmaktadır. Bunun için sürekli görüş değiştirdiklerini görebilirsin. Bugün doğru olan yarın yanlış oluyor. Ertesi gün, yarın doğru olan yine yanlış oluyor ve ve ve... Çünkü araştırarak kazandıkları bilgi doğrudan araştırma imkânlarıyla sınırlıdır. Dün sade gözleriyle görmeye çalıştıklarına bugün mikroskoplarla ve teleskoplarla bakabiliyorlar. Bunun için dün göremediklerini bugün görebiliyorlar.

Onların yüzyılların araştırması neticesinde kazandıkları bilgileri Müslümanlar hiç çaba sarf etmeden 1400 küsur seneden beri biliyorlar. Ve bugün batının da itiraf ettiği gerçek şu ki batının sahip olduğu tüm müsbet bilgileri (*yani Tıp, Kimya, Fizik, Astronomi, Matematik ve benzeri sahip oldukları tüm doğru ve faydalı bilgiler*) Müslümanlardan çaldıkları ve utanmadan kendilerine mal ettikleri bilgilerdir. Sözde bilgi devi olan batı hiçbir zaman bir İslam âliminden bile daha akıllı değildi.

Pekâlâ, Müslümanlara bu üstünlüğü sağlayan nedir? Müslümanların üstünlüğü, ilahi ilimden istifade etmeleridir.

İkinci yol: Vahiy

Selim ve sahih aklın beslendiği ve itaat ettiği kaynak, her şeyi bilen yaratıcısının kelamı ve sadece O'nun emriyle konuşan Rasûlü Muhammed (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in Sünnetidir. Çünkü her şeyin yaratıcısı sadece O'dur. Ve her şeyin ilmi sadece O'ndadır. Dolayısıyla ilahi ilimle bakan göz eşyayı, hakikatini ve ardını da görür. İlahi ilimden beslenen ve boyun

eğen akıl kendini ve gayesini fehmeder. Nerede olduğunu, niçin olduğunu ve nereye gitmesi gerektiğini ve oraya nasıl zararsız varacağını bilir. Hakiki faydayı, hakiki zarardan ayırt edebilir. Bir sağa bir sola değil dümdüz, istikamet üzere süluk eder.

Aklın vahye ne kadar muhtaç olduğunu izah eden güzel bir misal vardır. İmam İbn-i Teymiyye (rahimehullah) şöyle der: *“Akıl; bilmek için, bilgi edinmek için, doğru ve düzgün amel sahibi olmak için şarttır. Akıl ile ilim ve amel kâmil olur. Ancak o bağımsız değildir. Bilakis akıl gözde mevcut olan görme kuvveti gibi şahısta mevcut olan içgüdüsel bir kuvvettir. Güneş ışığının göze düştüğü zaman aydınlandığı gibi akla da iman ve Kur’an nuru düştüğü zaman nurlanır. Lakin iman ve Kur’an’dan yoksun olduğu zaman görmekten aciz olduklarını akıl tek başına idrak edemez.”*

Evet! Rabbim ondan razı olsun. Firdevs’ul Âlâ’yı kendisine mesken etsin. Aklın vahye zorunlu ihtiyacı daha güzel nasıl izah edilebilir? Akıl göze yerleştirilmiş olan görme gücü gibidir. Ancak gözün görebilmesi için görme gücüne sahip olması kâfi değildir. Bilakis ışığa muhtaçtır. Bunun için gün olmasına rağmen gözünü kapattığın zaman göremezsin. Veya kör olmamana rağmen geceleri ışığı açmadan göremezsin.

Size şunu denemenizi tavsiye ederim: Gözünüzü kapatın ve evinizde dolaşmaya çalışın. Veya gece karanlığında ışığı açmadan evinizde dolaşmaya çalışın. Üzerinize çöken korku ve acizliği hissedeceksiniz. Her an herhangi bir şeye çarpma korkusu, önünüzde ne olduğunu bilmeme endişesi, biraz sonra ne olacak tedirginliği... Hâlbuki yıllardır içinde yaşadığınız eviniz, hatta belki çocukluğunuzdan beri içinde yaşadığınız eviniz. Ama nursuzluk işte böyle bir şeydir. İlahi ilimden nasipsiz dünyada dolaşmak işte aynı bunun gibidir.

Güneşin ışıklarıyla gözün görme gücü buluştuğu zaman işte o zaman göz görür olur. Aynı bunun gibi masum vahiyle akıl buluştuğu zaman işte o zaman insan akıllı, basiretli, hikmetli, ferasetli ve âlim olur. Ama vahiyden mahrum olan daima noksanda olur.

Buraya kadar aklın hakiki mahiyetini kısa da olsa izah etmeye çalıştım. Ama maalesef gerçek olan şu ki bu zamanda Müslümanların ekseri akli bu mahiyetiyle bilmiyorlar. Bilakis akli mücerred duyusal bir disiplin ve mantığın müradifi olarak biliyorlar. Şayet Müslümanlara aklın mahalli sorulsa muhakkak beyin diyeceklerdir. Hâlbuki Kur’an’a göre akıl kalptedir.

Dört. Semavatın, arzın ve her şeyin yaratıcısı olan Allah (subhanehu ve teâlâ)’ya göre akıl kalptedir:

Allah (subhanehu ve teâlâ) şöyle buyuruyor:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولِمُ تُوْمِنُ قَالَ بَلَىٰ وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي

“İbrahim de ‘Ey Rabbim! Ölülerini nasıl dirilttiğini bana göster!’ dediğinde (Allah) ‘İnanmadın mı ki?’ buyurdu. (İbrahim) ‘İnandım, fakat kalbim iyice mutmain olsun diye istiyorum’ dedi.”[7]

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

“Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır fakat onunla fıkhetmezler (anlamazlar). Gözleri vardır fakat onlarla görmezler. Kulakları vardır fakat onlarla işitmezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar. Bunlar gafillerin ta kendileridirler.”[8]

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

“(Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalar da elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki gözler kör olmaz; lâkin göğüsler içindeki kalpler kör olur.”[9]

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرًا لِّمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ

“Şüphesiz ki bunda kalbi olan ve hazır bulunup kulak veren kimse için elbette bir öğüt vardır.”[10]

Evet! Bugün Müslümanlar aklın mahallini beyinde görüyorlar. İmanın mahallini de kalpte görüyorlar. Yani aklın mantıksal (rasyonel) istidlallerden ibaret olduğunu kabul ediyorlar. Mantıksal olmayan istidlalleri ise irrasyonel, yani akıl dışı kabul ediyorlar. Bilakis bunları inanç (iman) olarak tabir ediyorlar. İnancı da kalbe hapsediyorlar.

Bu batıl anlayışın sebebi, İslam ümmetine musallat olmuş olan Aristo Mantiğidir.

Beş. Aristo Mantiğı:

Ömer (radiyallahu anhu)’nın hilafeti döneminde (hicrî 13 ile 23 arası)

başlayan fetihler neticesinde birçok Acem bölgeleri fethedildi ve İslam Dini dünyanın dört bir yanına yayılmaya başladı. Bu vesileyle bu zamana kadar saf Arap olan İslam topluluğu Arap olmayan milletlerle ve bu milletlerin dilleri ve kültürleri ile temasa ve bilgi alışverişine girdi. Yabancı kitaplar Arapça'ya tercüme edilerek ulemaya sunuldu. Özellikle Şamlı Hristiyanlar, yani Süryaniler vesilesiyle Müslümanlar antik Yunan ve Roma felsefesiyle tanıştılar. Henüz hicretin birinci asrında Logik veya Analitik diye bilinen, Antik Yunan'dan gelen ve düşüncenin kalıplarını tayin eden bilim İslam âlemine mantık ismiyle giriş yaptı. Yabancı ve İslam'ın istidlal masterlarından birisi olmamasına rağmen, tez kabul gördü ve özellikle ikinci asırda güçlü bir varlık gösteren Mutezile fırkasının vesilesiyle İslam uleması arasında ciddi bir şekilde yayıldı.

Yunanca ve Süryanice'den yapılan ilk kitap tercümeleri Halid bin Yezid bin Muaviye (*vefatı hicrî 85*) zamanında yapılmıştır. Sonra Abbasiler zamanında tercüme faaliyetleri hız kazandı ve Halife Ebu Cafer el-Mansur (*vefatı hicrî 158*) döneminden itibaren Cundişâpûr Akademisindeki Süryaniler, İranlılar ve daha sonra Harranlılar ve Nebatlılar da bu tercüme faaliyetine katıldılar. Bunlar Yunanca'dan, Pehlevice'den, Hintçe'den (*Sanskritçe*), Süryanice'den, Nebatici'den (*Babil dili*) ve Kıptici'den Arapça'ya pek çok kitap tercüme etmişlerdir. Sonra Halife Me'mun (*vefatı hicrî 218*) zamanında tercüme faaliyetleri iyice hızlandı. Bunun için hicrî üçüncü asır, ecnebi kitaplarının tercüme edildiği altın dönem olmuştur.

Hicrî dördüncü asırdan sonra artık mantık, umumen İslam ulemasının itikadda ve fıkıh usûlünde düşüncelerini (*aklını*) düzenleyen ve belirleyen bilim olmuştur. el-Ğazzâlî'nin ifadesiyle mantık, ilimlerin ilmi veya el-Farabi'nin ifadesiyle ilimlerin başı olarak kabul edildi. Artık İslam ulemasına "*Mantık bilmeyenin ilmine güvenilmez*" sözü hâkim oldu.

İslam ümmetinde varid olan bütün sapmalara işte bu ecnebi tesir sebep olmuştur. Akıllı olan bir topluluk akılsızların cahilliğini akıl zannedince hem akılsız oldular ve hem de akılsızlara uşak oldular. İmam eş-Şafii (*rahimehullah*)'ın dediği gibi Müslümanların sapmasına "*Kur'an'ın lûgatını bırakıp Aristo'nun lûgatını almaları*" sebep olmuştur. Zira Aristo'nun lûgatı yani mantık, insanın tasavvurunu, tasdikini ve istidlalini belli kalıplara ve kanunlara göre tayin eden hâkim bir yasalar sistemidir.

İlkin mantık İslam akaidine musallat oldu. Sonra şer'î ahkâmın beyan kaidelerine de girdi. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in sahabeye öğrettiği ve sahabenin ümmete öğrettiği kâmil dine Yunan'ın kıt aklıyla düzdüğü kalıpları hâkim kıldılar. Bunun neticesi olarak nakil ve akıl arasında tezat görmeye başladılar ve Yunan'ın aklını Rasûlullah (*sallallahu*

aleyhi ve alihi ve sellem)’in tebliğ ettiği masum nakle takdim ettiler. Nakil akla muhalif düştüğü takdirde naklin akla (*mantığa*) uygun tevîl edilmesi vaciptir, dediler. Kaynağı bir olan iki hayat damarında tezat gördüler. Hâlbuki akılı yaratan da Allah’tır, vahyi konuşan da Allah’tır. Bir tezat nasıl mümkün olabilir ki? Ama beslendiği kaynaklar değiştiği için akıl ifsad oldu ve bu muharref aklın sahipleri akıl ile nakilde uyumsuzluklar görmeye başladılar.

Nedir pekâlâ mantık? Ve nasıl akla hâkim oluyor?

“İslam filozoflarının” ikinci büyük[11] ismi olan İbn-i Sina (vefatı hicrî 428) mantığın gayesini şöyle tarif eder: “Mantık, insanda, fikrini sapmalardan koruyacak kanuni bir aletin bulunmasını murad eder. Burada fikirden kastettiğim, insanların zihninde hazır olan tasavvurî veya tasdikî şeylerden zihninde hazır olmayanlara intikal etmesidir.”[12]

İbn-i Sina’nın bu mantık tarifinden çıkaracağımız bazı önemli hususlar vardır:

Birinci husus: Mantık bir alettir, yani zatında kastedilen bir ilim değil bilakis başka bir ilme zemindir. O başka ilim de “kelam ilmi”dir.

Adududdin el-Îcî kelam ilmini şöyle tarif eder: “Kelam; dinî, akaidî hüccetler sunarak ve şüpheleri def ederek ispat etmeyi mümkün eden bir ilimdir. Akaid derken kastedilen amel değil yalnız itikaddır. Ve dinî derken kastedilen Muhammed’in dinine nispet edilendir.”[13] Ve İbn-i Haldun, “Kelam ilmi; imanî, akaidî, akli hüccetlerle ispat etmeyi ihtiva eden bir ilimdir”[14] der. Ve el-Curcânî’ye göre kelam ilmi “Allah’ın zatını ve sıfatlarını ve başlangıç ve sonuç itibarıyla var olması mümkün olanların hâllerini İslam kanunu üzere bahseden ilimdir.”[15]

Evet! Bunun için kelam ilminin bahsettiği ilk mevzu kader konusu olmuştur. Her ne kadar o zamanlar henüz kelam ilmi ıstılah olarak henüz mevcut olmasa da mantığın etkisiyle vaki olmuş ilk sapma bu olmuştur. Sonra Allah (*celle ve âlâ*)’nın Kelam sıfatı ve Kur’an’ın mahlûk olup olmayışı tartışılmıştır ve nihayet iman tartışılmıştır. Ümmette zuhur eden tüm bid’atler ecnebi aklın (*mantığın*) etkisiyle var olmuştur.

İkinci husus: Mantık kanunidir, yani fikre kalıplar ve kanunlar koyar. Düşüncenin mantıklı ve dolayısıyla doğru olması için fikrin, bu kalıplarda ve bu kanunlara riayet ederek meydana gelmesi lazımdır. Aksi hâlde, yani fikir belirlenmiş kalıpların dışında veya kanunlara aykırı oluşmuşsa, düşünce mantıklı olmaz ve dolayısıyla yanlış olur. Dolayısıyla mantığın terbiye ettiği akıl semavi nakli kendisine tabi olmaya zorlar. Nakli mantıksal kalıplara girdiği takdirde kabul eder. Nakil aslen uygun olmaz ama kalıplara münasip tevîl

edilmesi mümkünse o zaman tevil ederek kabul eder. Lakin ne mantiğa uygun ve ne de teville müsait değilse o zaman nakli reddeder.

Üçüncü husus: Mantık ilmi tasavvuru da tasdiki de kalıplara sokar ve kanunlara tabi kılar.

Tasavvur: Tasavvur, düşüncenin ilk aşamasıdır. İnsanın, haricinde olan bir şeyin hakikatlerinin zihninde oluşan suretidir. Bu şeyi (*bu insan veya başka bir canlı veya bir fiil veya bir eşya veya bir fikir, bir ideoloji veya buna benzer başka bir şey olabilir*) zihninde nasıl tasvir ederse öyle yargılayacaktır. Bunun için *“insan, fikirlerinin esiridir”* denilir.

Tasdik: Tasdik, düşüncenin ikinci aşamasıdır. İnsanın, haricinde olan bir şeyi vasıflandırması, yargılamasıdır. Yani zihninde tasvir ettiği şeye bir hüküm atfetmesidir.

Bunagöre mantık, hem fikrin temel taşlarını oluşturan tasavvura kanunlar getirmekte hem de o tasavvurdan intikal ederek insanın yapacağı vasıflandırmaya ve yargılamaya da kanunlar getirmektedir. Üçüncüsü olarak da yapılan yargılamaları birbiriyle ilişkilendirmeye yani istidlalde bulunmaya da kanunlar getirmektedir. Böylece mantık düşüncenin üç aşamasına da belirli kalıplar icbar eder. Düşünce üç aşamasında bu kalıplardan çıkmazsa ve kanunları ihlal etmezse o zaman düşünce mantıklı ve doğru olur. Aksi hâlde mantıksız ve yanlış olur. Böylece mantık tefekküre, tedebbüre ve akletmeye tam manasıyla hâkimdir.

Dördüncü husus: Mantık ilminin gayesi *“zihinde hazır olan tasavvur ve tasdiklerden”*, yani bilinenlerden intikal ederek *“zihinde hazır olmayan tasavvur ve tasdiklere”*, yani bilinmeyenlere ulaşmaktır. Binaenaleyh, beyinde hazır olan bilgiler hazır olmayanlara asıldır. Yani edinilecek her bilgi beyinde mevcut olan bilgilere arz edilmesi gerekir. Bu da beyni aklın merkezi hâline getirmektedir.

Beşinci husus: Mantık ilminin esasî aleti kıyastır, yani meçhul olanı malum olanla karşılaştırarak meçhul olanı belirlemektir.

Görüldüğü gibi mantık, düşüncenin oluşmasına ve düşüncenin neticelerine tamamen hâkim olan bir kanun sistemidir. Bunun için de kalıplar ve kanunlar belirlemiştir.

Belki bazıları *“Lakin İslam uleması Aristo Mantiğini olduğu gibi İslam Dinine hâkim kılmamışlardır. Bilakis analitik tasdiklerin alakalı ilmin asıllarına arz edilmesi gerektiğini ve o asıllara mutabakatı kadar doğru olacağını*

söylemişlerdir” diyerek dediklerime itiraz edeceklerdir.

Buna cevaben derim ki: Evet! Bu doğrudur. Lakin birincisi, bu manada mantığın ıslah edilmesine ancak Ebu Hamid el-Ğazzâlî (*rahimehullah*)’tan sonra başlanılmıştır ki el-Ğazzâlî (*rahimehullah*)’ın vefatı hicrî 505’dedir. Aristoteles’in Organon’undan sonra özellikle “İslam mantıkçılarının” dayandığı esasi kitap olan İsağoci[16], ilk Abdullah bin el-Mukaffa (vefatı h.142) tarafından Arapça’ya tercüme edilmiştir. Daha sonra Ebu Osman ed-Dimeşki (vefatı h.302’den sonra) de tercüme etmiştir. Ebu Osman ed-Dimeşki’nin İsağoci tercümesini sonra Esirü’d-Din el-Ebheri (vefatı h.663) ihtisar etmiştir ve bu hâliyle de İslam uleması arasında meşhur olmuştur. Aristo’nun Organon’una gelince, ilk Arapça’ya tercüme edenler Abdullah bin el-Mukaffa ve oğlu Muhammed’dır. Dolayısıyla 300 seneden fazla bir zaman mantık kendi ecnebi kalıpları dâhilinde kalmıştır. Ayrıca bid’atler ilk tesir ve sonrasında vaki olmuştur. Daha sonra gelişen bütün bid’atler bu ilk bid’atlerin üzerinden gelişmişlerdir.

Ve ikincisi, bunun hiçbir önemi yoktur. Çünkü fesat; dini, vahiyden beslenen ve terbiye edilen bir akıl ile değil, müşrik Yunan’ın diline, fehmine ve kültürüne mebni olan bozuk bir akıl ile anlamaya çalışmaktır.

Niye sahabe arasında itikadî ihtilaflar zuhur etmedi? Niye sahabe Allah (*azze ve celle*)’nin sıfatlarını tartışmadı? Niye sahabe kulların fiillerini yaratan Allah mıdır, kulun kendisi midir diye tartışmadı? Niye sahabe amel imandan mıdır, değil midir diye tartışmadı? Niye sahabe Allah’ın iradesini tartışmadı? Niye sahabe kaderi tartışmadı? Niye sahabe zatî ve ihtiyarî sıfatları ayırmadı? Niye sahabe Kur’an’ın mahlûk olup olmadığını tartışmadı? Niye sahabe iman mefhumunu ve tevhidi tartışmadı?

Çünkü sahabenin aklını yabancı kanunlar bulandırmamıştır. Bunun için onların akli müstakimdi. Onların tasdiklerine cevher, araz, kadim, hadis, hakikat, mecaz vs. gibi kıstaslar yön vermiyordu. Onların aklına Arap lügatının kalıpları ve Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)’den öğrendikleri yön veriyordu.

Bunun için bozuk bir akıl vesilesiyle elde edilmiş bozuk tasdiklerin aynı bozuk akılla iktisap edilmiş bozuk asıllara arz edilmesinde hiçbir fayda yoktur. Bizim kelim ilmine değil, sahabenin fehmine ihtiyacımız var.

Bunun için İmam Malik bin Enes (*rahimehullah*) şöyle demiştir: “*Bu ümmetin ilkleri neyle ıslah oldularsa sonuncuları da ancak onunla ıslah olacaktırlar. İlklerin zamanında din olmayan bugün de din değildir.*”

Ve denilse ki: *“Mantık bir kıyas sistemidir ve eş-Şafii, Malik ve Ahmed gibi Hadis Ehli’nin imamları da kıyasla şer’î hükme varmayı kabul etmişlerdir”*. O zaman derim ki: Evet! Ama kıyas kalıplarını ve kanunlarını Aristoteles’ten almamışlardır. Muhakkak Allah (*celle ve âlâ*) akıllı malum olmayanları malum olanlara benzeterek malum olmayanlara ulaşma kabiliyeti ile yaratmıştır. Lakin aklın bu kabiliyetine sınırlar, ölçüler ve kaideler getirmiştir. Akıl anlamakta aciz olacağı yerlerde, kıyas yapmaktan men etmiştir. Allah (*azze ve celle*) bizim için razı olduğu kıyas sistemini Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)’in diliyle ve sahabenin tatbikiyle bize bildirmiştir.

Altı. Amelin terki akılsızlıktır:

Aklın beyin merkezli mücerred rasyonel ve analitik bir güç olarak kabul edilmesiyle ve inancın kalbe hapsedilmesiyle İslam ümmetine bir büyük fesad daha dâhil olmuştur. Amel, akıl mefhumundan ihrac edilmiştir. Bugün, insanın akıllı bilgisiyle ölçülür. Çok bilgili kişiye çok akıllı kişi denilir. Az bilgili kişiye cahil denilir.

Hâlbuki bu ümmetin selefi; ilmiyle amel etmeyi cahil (*akılsız*) kabul ederlerdi. Zira ilim amelî icap eder. Allah (*celle ve âlâ*)’nın emirlerini bilen muhakkak nefsinin O’na isyan etmekten men edecektir ve nefsinin O’na itaat etmekte hapsedecektir. Aksi takdirde kendisini bilerek büyük bir zarara arz etmiş olacaktır. Elbette akıllı insan kendisini zarara atmaz.

Bunun için İmam Süfyan bin Uyeyne (*rahimehullah*) *“Akıllı kişi, hayrı şerden ayırt edebilen değil lakin hayrı bilen ve ona tabi olan ve şerri bilen ve ondan ictinab edendir”* demiştir.

Ve Amir bin Abdi Kays (*rahimehullah*) şöyle demiştir: *“Eğer aklın seni gereksiz olanlardan men ediyorsa o zaman akıllıdır.”*

Ve İmam İbn-i Teymiyye (*rahimehullah*) şöyle demiştir: *“Amel, aklın lazımlarındandır. Çünkü akıl sahibi ilmiyle amel etmediği zaman ‘onda akıl yok’ denilir.”*

Amel, aklın semeresidir. Binaenaleyh, aklının gerektirdiği ile amel etmeyen aklı yoktur.

Bunun için İmam İbn-i Teymiyye (*rahimehullah*) *“Akıl, ilimdir ve ilimle ameldir ve bunu iktiza eden içgüdüdür”* der.

Yedi. Akılcılığın etkileri:

Daha evvel dediğim gibi, İslam ümmetinde zuhur etmiş olan tüm bid'atlerin esası bir şekilde akılcılığa dayanmaktadır. Bunun için akılcılığın olumsuz etkileri elbette çoktur. İrca Akîdesi, İslamî felsefe, Mealcilik, İstihsancılık, Tekfircilik, Maslahatçılık ve Pozitifçilik bunlar muhakkak en önemlilerinden birkaçıdır.

Bütün bu etkileri burada tek tek işlemek elbette mümkün değildir. Ama tüm bu sapmalara temel oluşturan bir etkiyi ve iki önemli türevini kısa da olsa zikretmek istiyorum.

Bir: Bu sapmalara temel oluşturan akli etki İstihsancılıktır.

Şer'î hüküm Allah (azze ve celle)'nin mükelleflere hitabıdır. Mutekaddim ulema hitabı şöyle tarif etmişlerdir: *"Hitap, gayesi anlama kabiliyetine sahip olana bir şeyi anlatmak için konuşulan kelimedir."*^[17] Şu hâlde Allah (azze ve celle)'nin mükelleflere hitabı olarak tarif ettiğimiz şer'î hüküm, en basit tarifıyla Allah (*subhanehu* ve *teâlâ*)'nın akıl sahiplerine murad ettiğini anlatmasıdır, diyebiliriz.

Allah (*celle* ve *âlâ*) muradını iki yoldan mükellefe ulaştırmış ve beyan etmiştir: Lafız ve mana olarak indirdiği Kur'an ve Kudsi Hadis'le. Ve mana olarak indirdiği ve Rasûlü (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in kendi sözleriyle ifade ettiği ile ki bu Nebevi Sünnettir.

Şu hâlde Allah (*celle* ve *âlâ*)'nın iradesinden haber veren herkes, yani şer'î bir hükümden haber veren herkesin sözü Allah (*celle* ve *âlâ*)'nın iradesini beyan eden kaynaklara dayanması lazım gelir. O kaynaklar da ikidir: Kur'an ve Sünnet. Başka bir tabirle şer'î hüküm, şer'î delile dayanması lazımdır. Dinde şer'î delile yani Kur'an ve (ya) Sünnete dayanmayan her hüküm insanın hevası ve nefesine dayanır. Bu da istihsandır. Bunun için *"İstihsan, müctehidin akıyla (yani hevası ve herhangi bir muteber şer'î delile dayanmadan) hükme varmasıdır"* şeklinde tarif edilmiştir.

Herhangi muteber bir şer'î delile dayanmadan mücerred görüşle şer'î hükme varmak ancak Aristo mantığının ümmete musallat olmasından sonra görülmüştür. Nitekim bunun için henüz birinci asırda ümmet iki ana fırkaya bölünmüştür: Hadis Ehli Fırkası ve Rey Ehli Fırkası.

Eser medresesi yani Hadis Ehli; dinin imanî ve amelî^[18] mevzularında istidlal masdarı olarak Kur'an, hadis ve sahabe fetvalarını esas almıştır. Başka bir tabirle dinî meseleleri arz edecekleri külli kaideleri Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in ve sahabenin (*radiyallahu anhum*)'un fetvalarından edinmiştir. Bunun mukabilinde kıyas gibi akli delilleri ancak ağır

şartlarla kabul etmiştir.

Akıl medresesi yani Rey Ehli ise; dinin imanî ve amelî mevzularında Kur'an, hadis ve sahabe fetvalarıyla delil getirirler de nakli delillerin kabulünü ağır şartlara bağlamışlardır. Bunun için akıl (*mantık*) menşeli zabıtlar ve külli kaideler tespit edip meseleleri bu kaidelere göre hükme bağlamışlardır. Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'den ve sahabe (*radiyallahu anhum*)'dan gelen nakilleri ancak bu kaidelere uyumlu oldukları kadar kabul etmişlerdir veya tevil ederek uyumlu olmalarını sağlamışlardır. Ama yukarıda geçtiği gibi, mantığın esasî aleti olan kıyasın önünü ciddi anlamda açmışlardır ve bunun için birçok imanî ve amelî meselede Nebevi ve sahabenin Sünnetini terk etmişlerdir ve meselede varid nasslara bedelen kıyas ve istihsan ile hükme varmışlardır. Bu durum iki medrese arasında ciddi bir husumete sebebiyet vermiştir.

Hadis Ehli, Rey Ehlini; Sünneti küçümseyen ve Sünnete tabi olmayan, bunun yerine Sünnette var olmayan veya hatta Sünnete muhalif olan hükümler ihdas eden bid'at ehli olarak kötülemiştir. Rey Ehli de Hadis Ehlini; dinini zayıf ve müteariz rivayetlere istinad eden, ilimden anlamayan ve akıllarından istifade etmesini bilmeyen çapulcular olarak kötülemişlerdir. Özellikle Hadis Ehlinin Rey Ehliyle cedel meclislerinde bir araya gelmekten ictinab etmesi sebebiyle akıl medresesi şüphelerini ve görüşlerini kolayca geliştirebilmiş ve yaymıştır. Ve her ne kadar İmam eş-Şafii (*rahimehullah*) ve İmam Ahmed (*rahimehullah*) ile Hadis Ehli Rey Ehline karşı bir müddet muzaffer olmuş olsa da özellikle Aristo mantığının Fıkıh Usûlü'ne girip hâkim olmasıyla akıl medresesi İslam ümmetine bugüne kadar galip gelmiştir. Bunun için ümmetin Fıkıh Usûlü'nde mezhebine bakmak kâfidir. Cumhurun usûlde mezhebine "Medresetu'l-Mutekellimin", yani kelamcılar ekolü denilmiştir. Ve her ne kadar Hanefilerin usûlde mezhebi kelamcılar ekolü değil de "Medresetu'l-Fukeha" yani fakihler ekolü olarak isimlendirilse de tesmiyedeki bu ayrılık istidlalde akla verilen konumdan değil, istinbât kaidelerini hocaları olan Ebu Hanife (*rahimehullah*) ve ashabının fetvalarından istikra ve tetebbu' yoluyla çıkarmalarından dolayıdır. Bilakis Hanefi mezhebi akli delilleri ve özellikle istihsanı ve kıyası istidlallerinde çokça kullanmasıyla maruftur. O kadar ki Ebu Hanife (*rahimehullah*) Rey Ehlinin imamı olarak tanınmıştır.

Aristo mantığının dört mezhebin Fıkıh Usûlü'ne ne kadar işlediğini anlamak için bu ilimde esas aldıkları kitaplara bakmak yeterlidir. Cumhurun mezhebinde esasî kitaplar Ebu Hamid el- Ğazzâlî'nin "*Mustasfe*"si, Ebu'l-Meali el-Cuveynî'nin "*Burhan*"ı ve Ebu'l-Huseyn el-Basri'nin "*Mutemed*"i dir. el-Ğazzâlî ve el-Cuveynî'nin kelam ilminde ve mantıkta öncü konumları maruftur, Ebu'l-Huseyn'e gelince, o Muteziledir. Bundan sonra cumhurun

usûlünde telif edilmiş Fahrüddin er-Razi'nin "Mahsul"ü, Ebu'l-Hasan el-Âmidî'nin "İhkam"ı, Şihabuddin el-Karrafi'nin "Tenkih"i ve "Mahsul şerhi" veya Nâsiruddin el-Beydâvi'nin "Minhac"ı gibi vazgeçilmez kitapların hepsi bu üç kitabı kaynak edinmiş ve üzerinde tavzih, telhis, ihtisar veya iktibas çalışmaları yapmışlardır. Hanefilere gelince, kıyas ve istihsan delillerini çokça uygulamakla marufturlar. Hatta mezhebin imamı Ebu Hanife (rahimehullah) bunun müessisi olarak bilinir. Bunun için Rey Ehli denildiği zaman ilk akla gelen Ebu Hanife ve Hanefî mezhebidir.

İstihsan nedir?

Selim akıl ve akli delillerin aslen İslam Dininde merdud olmadıklarını yukarıda izah etmeye çalıştım. Ve aklın ancak vahye itaati terk edip ecnebileri taklit etmesinden sonra haddini aşırıp vahye karşı kibirlendiğini ve vahyin kendisine tabi olması gerektiğini zannettiğini söyledim. İşte bu hastalıklı hâliyle ilkin iman bahsine karıştığını (kelam ilmi) ve sonra şer'î hükümlere de karıştığını (Fıkıh Usûlü) söyledim. Saf akli bir yargı olan istihsanın usûlde tartışılan bir delil hâli almasının sebebi de Aristo mantığının Fıkıh Usûlü'ne hâkimiyetinin bir neticesidir.

إِسْتِحْسَان (istihsan) lügatte اسْتَحْسَنَ (istahsene) fiilinin mastarıdır ve güzel-uygun-doğru bulmak manalarına gelir.

İstilahta istihsanın tarifinde ise şer'î bir delil olarak kabullüğüne göre ihtilaf edilmiştir. İstihsanı şer'î bir delil olarak kabul etmeyenler şöyle tarif etmişlerdir: "İstihsan, müctehidin akılla (yani hevası ve herhangi bir muteber şer'î delile dayanmadan) hükme varmasıdır". Şer'î bir delildir diyen âlimler istihsanı şöyle tarif etmişlerdir: "İstihsan, delillerin tearuz hâlinde daha güçlü olan delilin alınmasıdır."

Dört mezhep usûlcüleri umumen bu ihtilafa şöyle bakarlar: Bütün imamlar bir şekliyle istihsan delilini kullanmışlardır. Bunun için iki kesimin arasındaki ihtilaf hakikî değil, lafzî bir ihtilafıdır. Yani istihsanı delil olarak kabul etmemiş ve kötülemiş olan âlimler ve istihsanı delil olarak kabul ve tatbik etmiş olan âlimler makbul istihsanın hakikatinde ittifak etmişlerdir lakin farklı isimlerle adlandırmışlardır. Dolayısıyla zahiren bir ihtilaf varmış gibi görünse de hakikaten yoktur. Bunun için genelde usûl uleması istihsan delilini ikiye ayırarak ittifaken kabul edilen istihsan ve ittifaken kabul edilmeyen istihsan olarak taksim etmişlerdir.

Çoğu, ittifaken makbul olan istihsanı "Bir delilin başka bir delile tercih edilmesi" veya "Delillerin tearuz hâlinde daha güçlü olan delili almak" olarak

tarif ederler ama kastettikleri istihsan için daha isabetli ve doğru olan tarif muhakkak şöyledir: *“Has bir delilin varlığı sebebiyle bir meselede benzeri olan bir meselenin hükmüne varmamak”*. İttifaken makbul olmayan istihsanı ise *“Müctehidin aklıyla (yani hevası ve herhangi bir muteber şer’î delile dayanmadan) hükme varmasıdır”* olarak tarif etmişlerdir.

Lakin şüphesiz doğru olan şu ki Hadis Ehli mezhebinin tabileri ve Rey Ehli mezhebinin tabileri arasındaki istihsan tartışması lafzî değil bilakis hakikidir. İmam eş-Şafii, İmam Malik, İmam Yahya bin Said ve İmam Ahmed (rahimehumullah) gibi Hadis Ehli imamların, usûl âlimlerinin kabul etmedikleri istihsan türünü batıl gördükleri açıktır. Lakin doğru olan şu ki bu imamlar usûl âlimlerinin ittifaken makbul dedikleri istihsan türünü de batıl görmüşlerdir. Çünkü mezhepler indinde makbul olan istihsan, illeti tahsis ederek kıyasa muhalif hükme varmaktır veya muhalif nassları kıyaslayarak istihsan konusunu tahsis etmektir.

Ama kıyas şer’î bir delildir ve Kur’an ve Sünnete mebni olmak zorundadır. Dolayısıyla şer’î bir delil olan kıyasın mebni olduğu illeti tahsis edecek olan delil de şer’î bir delil olmak zorundadır. Ama istihsan ehlinin istihsan tatbiklerine bakıldığında muhassisin (tahsis edenin) şer’î delil olmadığı görülmektedir. Bunun için İmam eş-Şafii (rahimehullah) *“İstihsan ile hükmetmek telezzüzdür”* ve *“Kim istihsanla hükmederse teşri etmiştir”* demiştir. Ve İmam Ahmed (rahimehullah) *“Ebu Hanife’nin arkadaşları kıyasa muhalif bir şey söylediklerinde ‘Kıyası bırakıp bunu istihsan ediyoruz’ derler. Böylece hak olduğunu iddia ettikleri kıyası istihsan ile terk ediyorlar. Ben ise gelen her hadisi uygularım. Ona kıyas yapmam”* demiştir.^[19] Çünkü tahsisi gerektiren şer’î delilin olmamasına rağmen, illeti tahsis ederek şer’an vacip olan kıyasın hilafına hükme varmışlardır veya iki nassın birini diğerine kıyaslayarak ve istihsan konusunu istisna ederek nassın birini işlevsiz ve diğerine zıt kılmışlardır.

Binaenaleyh istihsan, her hâlde şer’î delilden yoksun şer’î bir hüküm beyan etmektir. İster varılan hüküm tamamıyla nefis ve hevaya mesned olmuş olsun, ister sahih illetin gerektirdiği vacip kıyasa delilsiz illet tahsisi sebebiyle muhalefet edilmiş olsun. Her hâlde varılan hüküm şer’î delilden gayrisine mebni olmuştur. Bunun için de merduttur. Çünkü şer’î hüküm muhakkak Kur’an ve(ya) Sünnete mesned olmak zorundadır.

İşte bu istihsancılığın Müslümanların nazarına ve yargısına yön veren çok etkileri vardır. Ama yerin yeterli olmamasından dolayı sadece iki türevinden bahsetmekle yetineceğim inşaAllah.

Bir: Maslahatçılık

Muhakkak ki şeriat kul için dünyevî ve uhrevî tüm maslahatları tahkik etmiştir ve tüm mefsedetleri savuşturmuştur. Asla kulun bir tane dahi maslahatını ihmal etmemiştir. Tüm hayırları beyan etmiş ve teşvik etmiştir ve tüm şerleri beyan etmiş ve nehyetmiştir. Binaenaleyh, şeriat ile maslahat arasında asla bir tezat yoktur. Bilakis maslahat ile şeriat arasında zorunlu bir telazüm vardır.

İmam İbn-i Teymiyye (rahimehullah) şöyle der: *“Şeriat hiçbir maslahatı ihmal etmemiştir. Bilakis Allah dinimizi kâmil kılmıştır ve nimetini tamamlamıştır. Bizi cennete yakınlaştıracak olan her şeyi Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) bize aktarmıştır. Bizi gecesini gündüz gibi aydın olan bir yol üzere bırakmıştır. Ancak helak olmak isteyen ondan sapar. Aklın maslahat zannedip şeriatın beyan etmediklerine gelince, onlar ancak iki hâlden biri olabilir: Ya şeriat o maslahatı göstermiştir lakin o kişi farkında değildir. Veya onun maslahat olduğunu zannettiği gerçekte maslahat değildir. Çünkü bir şey ya tümüyle fayda olursa maslahattır veya fayda zarara galip ise o zaman maslahattır. Lakin çoğu kez insan bir şeyi din ve dünyada faydalı zanneder ama gerçekte zararı faydasından daha büyüktür.”*[\[20\]](#)

Binaenaleyh, bir şey maslahat ise şeriat onu muhakkak şu üç yoldan biriyle beyan etmiştir: Ya ona maslahat olarak itibar etmiştir ve bunun için tahkikini şer’î nasslarla teşvik etmiştir. Veya ona maslahat olarak itibar etmemiştir ve şer’î nasslarla onu elde etmekten nehyetmiştir. Veya hususi delillerle teşvik etmemiştir ve nehyetmemiştir bilakis sukut etmiştir. Lakin şeriatın maksatları bu maslahata delalet eder.

Zira şeriatın tahkik ettiği maslahatlar üçtür: Mefsedetlerin savuşturulması (zaruriyat), maslahatların elde edilmesi (haciyat) ve üstün ahlakın ve güzel adetlerin icra edilmesi (tahsinat).

Bu bağlamda şeriat maslahata ya açık itibar etmiştir ya açık iptal etmiştir veya sukut etmiştir.

Şeriatın sukut ettiği ama şer’î maksatların sıhhatine delalet ettiği maslahatın şer’an muteber sayılması için ulema şu şartları getirmişlerdir:

Bir: Nassa veya icmaya aykırı olmaması.

İki: Şer’î maksatlara dayanıp onları himaye etmesi.

Üç: Hükümleri sabit olan mevzularda olmaması.

Dört: Daha racih veya müsavi bir maslahatla tearuz içinde olmaması.

Beş: Maslahatın hakiki olması.

Altı: Maslahatın genel olması.

Yedi: Maslahatın gerekçesi Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in zamanında varid olmaması veya gerekçesinin varid olması ama maslahatı imal etmeye bir maninin var olması.

Bu şartlara münasip olan bir maslahat şer'an muteberdir ve şer'î hükme asıl olabilir. Sahabe (*radiyallahu anhum*)'un ameli buna delildir. Lakin açık nassa veya icmaya veya racih veya müsavi maslahata aykırı olan veya hakiki olmayan veya daha büyük bir mefsedete sebep olan veya gerekçesi Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem*)'in zamanında var olan ama uygulanmayan maslahat şer'an muteber değildir ve şer'î hükme asıl olmaz.

Bugün kat'i nasslara ve icmaya muhalif olan söz ve ameller veya aslen dinde küfür veya bid'at olanlar caizdir veya hatta vaciptir denildiğinde "*Delili nedir?*" diye sorduğun zaman duyduğun cevap hep "*maslahat*" oluyor.

Pekâlâ, hangi maslahattır bu? Şer'î maksatlara dayanan, onları koruyan ve şeriatın itibar ettiği maslahat mı? Yoksa şeriata karşı üstünlüğünü ve hâkimiyetini iddia eden bozuk aklın iddia ettiği maslahat mı?

İnsanın nakle boyun eğmeyen aklına göre her şey maslahat olabilir. Küfür konuşmak, işlemek ve ilahi hitaba ve Nebevi Sünnete muhalif olmak... Hepsi maslahat olarak algılanabilir. Zira fayda nisbidir ve insanın arzuladığını elde etmesi onun için bir maslahattır. Akıl haddini aşar ve naklin koyduğu sınırları çiğnerse o zaman masum beyanın haricine çıkar ve gerçek maslahatı mefsedetten temyiz edemeyecek bir cahilliğe düşer.

İşte bunun için bugün kâfirin itaatine girmek gibi veya onunla Müslümanlara karşı birleşmek gibi veya küfür yoluyla egemen olmak gibi kat'i nasslara ve icmaya muhalif olan veya apaçık küfür veya bid'at olan icraatlar maslahat olarak kabul edilip şer'î hükümlere asıl gösterilmektedir. Bunların hepsi birer afet, birer helak vesilesi olmasına rağmen akılcı, maslahatçı insan bunda bir fayda görüp Müslümanları bu batıl maslahata çağırmaktadır.

Dolayısıyla istihsana (*insanın heva ve hevesine*) dayanan maslahatçılık zamanımızın tağutlarından biri olmuştur. Bugün maslahat şeriatta değil bilakis şeriat maslahatta (*daha doğrusu maslahat olarak zannedilende*) aranır olmuştur.

Bu batıl maslahatçılığın Türkiye Müslümanları üzerinde çok etkileri vardır. Elbette bunların hepsini burada zikretmek mümkün değildir. Ama özellikle şu zamanda çok önemli olduğu için bir tanesini burada konu etmek istiyorum. O da hâli hazırda Türkiye’de mevcut olan AKP idaresini desteklemeyi maslahat olarak görmektir.

Bu konuda Türkiye Müslümanları ikiye ayrılmıştır:

Birinci kısım; AKP hareketini İslami bir hareket görenlerdir. Bunlara göre AKP taifesi Müslüman olduğu için desteklenmesi de elbette imandır ve şer’an vaciptir. Bu nazar küfürdür ve maslahat değil bilakis büyük bir fesattır.

İkinci kısım; AKP hareketini küfür bir hareket görenler ve inkâr edenlerdir. Lakin AKP hareketini desteklemeyi, bir kâfiri diğer bir kâfire karşı destekleme babından maslahat kabul edenlerdir. Evet! Bu hakiki ve şer’an muteber bir maslahat olabilir. İslam ve Müslümanların maslahatı için kâfire karşı diğer bir kâfiri desteklemenin şer’î siyasette makbul olduğunu başka bir yazıda izah etmiştim. Ancak bu desteğin mahiyetini, keyfiyetini ve sınırlarını heva ve heves, kişisel veya cemaatsel menfaatler değil bilakis şer’î hükümleri ve maksatlarını bilen ve Allah’tan korkan takva sahibi Rabbani âlimler belirlemesi lazımdır.

Pekâlâ, Türkiyeli Müslümanlar bu desteğin mahiyetini, keyfiyetini ve haddini Rabbani ulemadan ne kadar sormuştur? Yoksa kendi anlayışlarına (*akıllarına*) göre maslahat zannettiklerini mi yapıyorlar? AKP idaresinin İslam cemaatlerine sunduğu hareket alanı ne kadar ve ne zamana kadar maslahattır?

Zira maslahat zannedilen şeyin hakikatte maslahat olmaması mümkün olduğu gibi, ilkin maslahat olanın daha sonra mefsedete dönüşmesi de mümkündür. Mesela Nuh kavminde olduğu gibi. Nuh kavminin Ved, Suvâ, Yeğûs, Yeûk ve Nesr’in suretlerini yapmalarında muhakkak bir maslahat vardı. Zira o suretler bu kişilerin salih hâllerini hatırlatıyordu ve insanları Allah’a itaate teşvik ediyordu. Lakin aralarındaki bilge kişilerin vefat etmesiyle cahiller o suretlere ibadet etmeye başladılar ve ilkin maslahat olan sonrasında dünyada vaki olan en büyük mefsedete, şirke sebep olmuştur.

İlkin dost olan ve önü açılan Fethullah Gülen Cemaati sonra nasıl FETÖ (*Fethullahçı Terör Örgütü*) olduğu bu bağlamda güncel ve önemli bir örnektir. Cemaatin derneklerinin; daha sonradan nasıl terör örgütüne ait hücre evleri şeklinde lanse edilerek, basılma görüntülerinin; akıllı Müslümanın nazarından kaçmaması lazımdır.

Türkiye'de İslam cemaatlerinin dernekleşmesi niye bu kadar kolaylaştırılıyor acaba? Bugün Türkiye'de cemaat bulmak artık zordur. Cemaatlerin yerini "Der"ler aldı. Şu-Der, Bu-Der. Herkes İslam davetinin maslahatı için dernekleşti.

Pekâlâ, bugün onu dernek yapanın, onu yarın terör örgütü yapmayacağından emin misin? Eğer hazırda mevcut idarenin çizdiği sınırların dışına çıkmazsan... Evet! O zaman yapmayacağından emin olabilirsin. Ama senin yolunu tahdid eden ancak Allah (*celle ve âlâ*)'nın şeriatıysa o zaman bil ki yapacağından emin olabilirsin.

Bu durumda dernekleşmiş olan cemaat resmî cemaat çalışmasını koruması için kâfir idareyle uyumluluk içinde kalmaya özen göstermesi gerekecektir. Kâfir idarenin müsaade etmediği ama ilahi hitabın mükellef kıldığı ibadetleri eda edebilmek için yine kâfir nizamın bazı açıklarından istifade etmeye çalışacaktır ve böyle adım adım nizamın içinde kaybolacaktır. Yeni değil eski dernekleşmiş, vakıflaşmış cemaatlerin bugün hâline bakın, dediğimin doğruluğunu göreceksiniz.

Dolayısıyla maslahatçılığa kapılmış olan İslam cemaatleri kazandıklarına karşın kaybettiklerinin bir hesabını yapsınlar. Vesilelerin nasıl gayeye dönüştüğünü görsünler.

Davetlerini üzerine kurdukları küfür diyarında ikamet etmeleri şeriatta ne kadar maslahat görülmüştür? Müslümanların güç ve bölge sahibi oldukları şartlarda şeriat maslahatı hangi amelde görmüştür? İslam ulemasından herhangi birisinin kitabından küfür diyarında ikamet bahsini okuyabilirsiniz. Şeriatın lüzûmî olarak ispat ettiği maslahat hicret ve cihaddır. Ancak hicret edilecek bir yer veya imkân yoksa veya Müslüman dinini izhar etmeye muktedir ise veya racih maslahata göre bir Müslümanın küfür diyarında ikamet etmesi gerekiyorsa o zaman şeriat hicret emrini kaldırmıştır.

Ama kâfirleri inkâr etmemek, onlardan teberri etmemek, bilakis onlarla uyumlu olmaya çalışmak ve sundukları imkânlardan istifade edebilmek için gösterdikleri yola girmek ve bunu Müslümanlara karşı müdafaa etmek asla maslahat değildir.

Evet! İslam daveti muhakkak en büyük maslahattır. Lakin ne uğruna? Muvahhid benliğinizi kaybedip tağutun tahtını güçlendirenlerden olacaksanız bilin ki fesaddasınız.

Hanif dinimizin esaslarını koruyup İbrahimî dille hakka davet edecekseniz gerçek maslahatın erlerisiniz.

İki: Tekfircilik

İstihsancılığın önemli etkilerinden ikincisi olarak burada değinmek istediğim tekfirciliktir. Tekfircilik, gelecek dergi sayılarımızdan birinde kendi zatında mevzubahis olacak inşaAllah. Burada sadece kısa da olsa konumuz dâhilinde zikretmek istiyorum.

Tekfir şer'î bir hükümdür ve şer'î delile dayanma mecburiyetindedir. Kitap ve Sünnetin delalet ettiği küfür hükmünü ispat etmek ve şeriatin tayin ettiği ölçülere göre failine indirgemek muhakkak iman ve itaattir.

İmam İbn-i Teymiyye (rahimehullah) İslam'ın beş aslından bahsederken şöyle der: *"Müslümanlar, şهادeti getirmeyenin kâfir olmasında ittifak etmişlerdir. Diğer dört ameli terk edenin tekfirinde ise ihtilaf etmişlerdir. Ehl-i Sünnet işlenilen günah sebebiyle tekfir etmez, dediğimiz zaman günahı terk ettiğimiz, zina ve içki içmek gibi günahlardır. Ama asılları terk edenin tekfiri hakkındaki tartışma meşhurdur. Ahmed'den gelen rivayetlerden birine göre dört asıldan birini terk eden kâfir olur. Ebu Bekir'in[21] ve Malikilerden İbn-i Habib ve başkalarının tercihi de böyledir. Ahmed'den gelen ikinci rivayete göre yalnız namazı ve zekâtı terk eden kâfir olur. Üçüncü bir rivayete göre namazı terk eden ve imam savaş açmışsa zekâtın terkinden ötürü kâfir olur. Dördüncü rivayete göre sadece namazın terkinden ötürü kâfir olur ve beşinci rivayete göre dört asıldan herhangi birinin terkinden ötürü kâfir olmaz. Tüm bu görüşler seleften gelmiştir. el-Hakem İbn-i Uteybe şöyle demiştir: "Kim namazı kasten terk ederse kâfir olur. Kim zekâtı kasten terk ederse kâfir olur. Kim hacca kasten terk ederse kâfir olur. Kim Ramazan orucunu kasten terk ederse kâfir olur." Ve Said bin Cubeyr şöyle demiştir: "Kim namazı kasten terk ederse kâfir olur. Kim zekâtı kasten terk ederse kâfir olur. Kim Ramazan orucunu kasten terk ederse kâfir olur." Ve Dehhak şöyle demiştir: "Namazı boşa çıkaran sadece zekâttır (yani zekâtın terkidir)." Ve İbn-i Mes'ud şöyle demiştir: "Namaz kılan ama zekât vermeyenin namazı yoktur." [22]*

İmam İbn-i Teymiyye (rahimehullah) burada tekfirle alakalı bazı çok önemli meselelere işaret ediyor.

Birincisi: Ehl-i Sünnet'in tekfir etmediği zina ve içki içmek gibi büyük küfür altı günahlardır. Ama büyük küfürden olan günahlarda Ehl-i Sünnet tekfire gidiyor.

İkincisi: Ehl-i Sünnet'in tekfire gittiği küfürler iki kısımdır: Tekfirinde ittifak ettikleri küfürler ve tekfirinde ihtilaf ettikleri küfürler.

Tekfirinde ittifak ettikleri küfürler kat'î delil veya icmayla sabit olan büyük küfürlerdir. Tekfirinde ihtilaf ettikleri küfürler ise kat'î delil veya icmayla sabit

olmayan bilakis tartışılmış delillere dayanan ve bunun için ulemanın ihtilaf ettikleri büyük küfürlerdir. Bu mevzuyu “*Tekfirin Hakikati*” adlı kitapta izah ettim. Dileyen oraya müracaat edebilir.

Üçüncüsü: Ehl-i Sünnet uleması ihtilaf edilmiş olan mevzularda tekfire giden ulemayı kötölememişlerdir ve tekfircilikle veya haricilikle suçlamamışlardır. Çünkü tekfire giden âlimler tercihlerini şer’î delile ve selefin istinbat kaidelerine dayandırmışlardır. Tekfir eden ve hatta sadece bahseden herkesi tekfircilik veya haricilikle suçlamak, İslam ümmetinde gittikçe yayılan Cehmileşmenin bir eseridir.

“*O zaman kötülenmiş olan tekfircilik nedir?*” denilirse derim ki: Tekfircilik, şer’î delile ve selefin istinbat kaidelerine değil bilakis akılcılığa, heva ve hevese dayanan bid’at tekfirdir. Mesela şöyle derler:

Oy kullanmak şirktir. Zeyd oy kullanıyor. O hâlde Zeyd müşriktir. Müşriki tekfir etmeyen kâfirdir. O hâlde Zeyd’i tekfir etmeyenler kâfirdir.

Bu, ecnebi bir aklın çıkarımlarıdır. İslam akli bu meselelere asla böyle yaklaşmaz. Adeta matematikte bir problem çözermiş gibi şer’î hükümler beyan ediyorlar. Oy kullanmanın hükmü ve failine verilen hüküm beyan edilmeden evvel “*oy kullanmanın hükmü dinde hangi mertebede beyan edilmiştir? Fiilin aldığı hükümle faili arasındaki zorunluluk ne denlidir? Hüküm her ferde şamil midir yoksa muayyene hükmü tenzil ederken manilere itibar edilmesi vacip midir? Vacip ise hangi maniler muteberdir?*” gibi soruların cevabı verilmesi lazımken tekfirci, düz mantıkla yargılara varır ve karşısındakini de bu yargılara icbar eder. Aksi takdirde o da kâfir olur. Zira kâfiri tekfir etmemiştir. Tekfircilerde saf akılcılığın eserlerini görmemek mümkün değildir.

Veya şöyle derler: Oy kullanmak Kur’an, Sünnet ve selefin icmasıyla dinin aslını bozan şirktir. Hangi ayet veya hadis oy kullanmanın hükmünden bahsettiğini sorduğunda, kanunlar teşri edenlerin veya Allah (*celle ve âlâ*)’nın hükümleriyle hükmetmeyenlerin veya küfre kendi ihtiyarıyla itaat edenlerin veya tabi olanların şirkine delil olacak olan ayet ve hadisleri delil getirirler. Bu delillerin nasıl oy kullanmamaya delil olduklarını sorduğunda, ayetlere ve hadislere kendi anlayışlarına göre mana vererek ictihad etmeye başlarlar. Ama aynı zamanda oy kullanmanın hükmünün dinde apaçık beyan edilmiş, dinin aslından olan bir mesele olduğunu iddia ederler. Pekâlâ, apaçık beyan edilmiş ise o zaman niye ictihada muhtaçtırlar? Apaçık beyan edilmiş olan hükümler nakledilir. Zaten hüküm nazar ve istidlale muhtaç olmayıp nakilden ibaret olduğu için hükmü kabul etmeyen kâfir olur. Çünkü ilahi haberi inkâr

etmiş olur. Ama aslen Kur'an ve Sünnette bahsi geçmeyen bir mevzuyu dinde apaçık beyan edilmiştir diye muhalifleri tekfir etmek haricilerin akılcılığından başkası değildir.

Selefin icmasından bahsederler ama bırak icmayı seleften bir âlimin dahi oy kullanmakla alakalı bir sözünü getiremezler. Bu sapıklıkla yetinmeyip selefin icmasından sonra ulemanın ihtilafına itibar edilmez derler ve oy kullananları tekfir etmeyenleri kat'i icmayı bozuyorlar diye tekfir ederler. Ama aynı kişiler namazın terkini küfür görmeyenleri tekfir etmezler. Bu konuda ulemanın ihtilafına itibar ederek tekfire bir mani olarak işletirler. Pekâlâ, şer'î delillerin var olduğu ve ümmetin imamı tarafından nakledilen bir icmanın olduğu bir meselede daha sonra vaki olmuş olan ihtilafı etkili kabul ederken neye göre şer'î delillerde zikri lâfzen geçmeyen ve ulemanın sözlerinde zikredilmeyen bir meselede ihtilafı etkisiz kıldılar? Hangi delili kıyasa mani gördüler ki oy kullananları tekfir etmeyenler kâfirdir ama namaz kılmayanları tekfir etmeyenler kâfir değildir diyorlar?

Bu sorulara cevap verecekleri yerine batıl şüpheler oluşturmaya çalışıp bizim şirki ve müşrikleri koruduğumuzu ve müşriklerin tekfir edilmemesi için bin bir dereden su getirdiğimizi iddia ederler.

Benim müşriklere mazeretler üretmek gibi bir derdim yoktur. Allah'a hamd olsun. Oy kullanmanın hükmünden ve muayyene tenzil edilmesinde izlenilmesi gereken yoldan birçok yazıda bahsettim. Burada oy kullanmaktan bahsetmemin sebebi oy kullanmayı meşrulaştırmak veya oy kullananları müdafaa etmek için değildir. Onların bu tür çıkarımları da akılcılıklarına delilden başka bir şey değildir. Ya her oy vereni tekfir edersin veya hiçbir oy vereni tekfir etmeyersin. Ama bazılarını tekfir etmek ve bazılarını tekfir etmemek bu itikadî bozukluktur. Çünkü tekfircilere göre varlık ya siyah ya beyazdır. Siyah olmayan beyazdır. Beyaz olmayan siyahtır. Çünkü eşyada teb'izi (*bölünmeyi, kısımlara ayrılmayı*) kabul etmezler. Bir önceki yazıda bunu izah etmiştim.

Velhasıl, tekfircilerin oy kullanmakla alakalı edindikleri batıl menhec sadece onların akılcılıkları için bir misaldir. Buna okul, beşeri mahkemeye tehaküm, halkın hükmü ve benzeri güncel birçok meseleyi ilave edebiliriz. Yoksa şeriatın tekfir etmeyi emrettiği her ferdi tekfir ederiz. Bu hususta Allah'tan başka kimseden korkmayız. Ama kendi kafamıza göre tekfir etmek bizim menhecimiz değildir.

Hülasa:

Akıl, Allah (celle ve âlâ)'nın insan üzerinde en büyük hüccetlerindendir. Zira

insanı irade sahibi yapan akıldır ve hakkı görmesini ve ondan istifade etmesini sağlayan da akıldır. Bunun için aklın sıhhati insanın sıhhatidir. Dünyada kalbi kör olmayan ahirette de kör olmayacaktır. Lakin dünyada sadece beyniyle görenin ahiretini aydınlatacak kalbi olmayacaktır.

İmam el-Buhari (rahimehullah)'ın Numan bin Beşir (radiyallahu anhu)'dan tahrir ettiği hadiste Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضَغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ

“Dikkat edin! Bedende öyle bir et parçası vardır ki o salah üzere olduğu zaman bütün beden de salahtadır. Ve eğer o ifsad olursa bütün beden fasid olur. Dikkat edin! O et parçası, kalptir.”

Ve İmam Malik bin Enes (rahimehullah) şöyle demiştir: “Bu ümmetin ilkleri neyle ıslah oldularsa sonuncuları da ancak onunla ıslah olacaklardır. İlklerin zamanında din olmayan bugün de din değildir.”

Binaenaleyh değerli İslam kardeşlerim;

Kendinize dönün! Köklerinize ilerleyin! Fani dünyanın yalancı maslahatları için değil, ebedi ahiretin hakiki güzellikleri için yorulun!

Allah’a hamd, Rasûlü Muhammed’e salât ve selam olsun.

[1-](#) Sad Sûresi 29

[2-](#) en-Nisa Sûresi 82

[3-](#) Âl-i İmran Sûresi 191

[4-](#) er-Rum Sûresi 8

[5-](#) et-Tevbe Sûresi 127

[6-](#) Miftâhu Dâri's-Seâde, 1/117. Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye baskısı

[7-](#) el-Bakara Sûresi 260

[8-](#) el-A'raf Sûresi 179

[9-](#) el-Hacc Sûresi 46

[10-](#) Kaf Sûresi 37

[11-](#) İlki el-Farabi'dir. Hatta el-Muallimu's-Sani (ikinci muallim) olarak anılır. el-Muallimu'l-Evvel (birinci muallim) Aristo'dur.

[12-](#) el-İşaratu ve't-Tenbihat, 122.sayfa. (Daru'l-Mearif, üçüncü baskı m.1983)

[13-](#) el-Mevâkıf fi İlmi'l-Kelam, 1/31. Daru'l-Cîl, birinci baskı m.1997

[14-](#) Mukaddimetu İbn-i Haldûn 458. Daru'l-Fikr baskısı

[15-](#) et-Tarifât 1/237. Dâru'l-Kutubi'l-Arabi, birinci baskı h.1405

[16-](#) Mantık ilminin vazgeçilmez mukaddime kitabı İsağoci'nin müellifi m.305'de vefat eden Yeni Platoncu Felsefeci ve Aristoteles'in Organon'unda tesis ettiği düşünce yasalarını geliştiren Yunan Porphyrios (Porfirios)'dur.

[17-](#) el-Bahru'l-Muhitu fi Usuli'l-Fıkh, 1.cüz/98.sayfa. (Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye baskısı h.1421)

[18-](#) Burada kastettiğim şer'î ahkâmdır. Yoksa, amel de imandır.

[19-](#) Camiu'l-Meseili l'İbn-i Teymiyye, 2.cilt/166,167.sayfa. (Dar-u Aleml-i-Fevaid, birinci baskı h.1422)

[20-](#) Mecmuu'l-Fetâva 11/344. Daru'l-Vefa, üçüncü baskı h.1426

[21-](#) Burada Ebu Bekir'den kastettiği ya İmam Ahmed (rahimehullah)'ın talebesi olan Ebu Bekir el-Mervezi (rahimehullah)'tır veya Hanbelilerin büyüklerinden olan Ebu Bekir Ğulamu'l-Hallâl (rahimehullah)'tır.

[22-](#) Mecmuu'l-Fetava, 7/302. Daru'l-Vefa, üçüncü baskı h.1426